

В І Д Г У К

**офіційного опонента про дисертацію ДРОЗД ТЕТЯНИ МИХАЙЛІВНИ
«Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних
спеціальностей у системі післядипломної освіти», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність теми дослідження. Знайомство з дисертаційним дослідженням Тетяни Михайлівни Дрозд виявило його актуальність, зумовлену потребою професійного вдосконалення підготовки вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, що набула особливої ваги в умовах поширення в європейському освітньому просторі концепції неперервного навчання фахівців упродовж життя. Важливого значення в сучасних соціальних й освітніх умовах набуває якісно нова діяльність учителів філологічних спеціальностей, які мають бути готові до спілкування з різною цільовою аудиторією та прикладом гармонійної єдності мовленнєвої діяльності та комунікативної поведінки. Це потребує формування в них комунікативної компетентності. Упевнені, що сучасний учитель-словесник має володіти способами інтенсивного розвитку мовленнєвих умінь та навичок учнів. Це зумовлено посиленням у чинній шкільній програмі комунікативної лінії при вивченні української мови.

Пані Тетяна Дрозд чітко виокремлює суперечності, які склалися в системі післядипломної освіти й відповідно до них визначає тему й мету свого дослідження, що полягає в розробленні та експериментальній перевірці науково обґрунтованої моделі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти та з'ясуванні організаційно-педагогічних умов підвищення її ефективності. Дисертаційне дослідження має значну актуальність і є справді новаторським, оскільки своєчасно й аргументовано заповнює означені лакуни як у теоретично-змістовому, так і в технологічно-операційному аспектах.

Опонована робота пов'язана з вимогами Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», інших державних програмних документів у галузі освіти, а також є складовою комплексної науково-дослідної теми Центрального

інституту післядипломної педагогічної освіти НАПН України «Підготовка керівників школи в закладі післядипломної педагогічної освіти» (реєстраційний номер 0119 U 004225) та затверджена в комунальному вищому навчальному закладі «Вінницька академія неперервної освіти» «Формування професійної компетентності педагогів в ППО» (протокол засідання вченої ради № 4 від 21.04.2011 р.). Тема узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24.05.2011 р.)

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Науковий апарат роботи Т. М. Дрозд нормативно коректний і вивірений. Прослідковується відповідність об'єкта, предмета, мети дослідження задекларованій темі. Чотири завдання, накреслені для реалізації мети, демонструють послідовне розгортання етапів наукового пошуку.

Вибір комплексу методів наукового дослідження, на нашу думку, цілком адекватний накресленим завданням, тут гармонійно поєднуються теоретичні, емпіричні та статистичні методи.

У тексті й висновках дисертації та в авторефераті, що є ідентичними за змістом, простежується процес поетапного виконання завдань та реалізація мети дослідження.

Безсумнівні **наукова новизна й теоретичне значення роботи,** які полягають у тому, що. *вперше* теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, які забезпечують позитивну динаміку розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти, *уточнено* зміст наріжних понять «компетентність» і «компетенція», «професійна компетентність», «ключові та предметні компетентності»; сформульовано термін «комунікативна компетентність учителів філологічних спеціальностей», «розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти», *подальшого розвитку* набуло визначення характерних відмінностей мовної, мовленнєвої та риторичної змістових складових комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

На позитивну оцінку заслуговує міцна теоретична основа виконаної роботи. Уже на рівні дефінітивного аналізу базових понять Т. М. Дрозд демонструє глибоку наукову ерудованість та багатогранність педагогічного й лінгводидактичного мислення. Дослідницею проаналізовано й уточнено низку понять, пов'язаних з досліджуваною проблемою. На основі розгляду варіантів структури комунікативної компетентності, обґрунтованих науковцями-попередниками (Н. Голуб, М. Пентилюк, Т. Симоненко та ін.), пошукувачка наукового ступеня робить структурно-компонентний аналіз цієї категорії. Чітко представлені в роботі основні структурні компоненти комунікативної компетентності вчителів-філологів – інформаційно-пізнавальний, особистісний, мотиваційно-ціннісний, функціонально-операційний (або діяльнісний).

Заслуговує на схвалення сумлінне опрацювання Т. М. Дрозд широкої джерельної бази з педагогіки, психології, методики навчання української мови та лінгвістики. Воно узагальнене в підрозділі 1.1. роботи, що підтвердило наукову спроможність молодого вченого й дозволило зробити ретроспективний огляд означеної проблеми, виявити лакуни в її вирішенні на накреслити дієві шляхи розв'язання.

Вивчення та аналіз дослідницею навчальних планів закладів післядипломної педагогічної освіти, презентовані в підрозділі 1.2 дисертації, засвідчили, що в змістовій складовій навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів-філологів недостатньо представлено цільові теми з розвитку риторичної компетентності; в операційній складовій бракує інформації про форми та методи навчання, що стосуються підвищення готовності педагогів до професійно-публічної діяльності, організації їхнього спілкування з різними цільовими аудиторіями.

Цілком обґрунтовано Т. М. Дрозд робить акцент на необхідності збільшення мережної взаємодії всіх рівнів методичних служб: обласного, районного (міського) й безпосередньо закладу освіти та модернізації їхньої діяльності.

Осердям дослідження є другий розділ дисертації «Модель та організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у післядипломної освіти». Тут у підрозділі 2.1 презентовано чіткі й

достатньо обґрунтовані критерії, показники та чотири рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей. Критеріальний апарат дисертації є виваженим і належно структурованим: логіка поділу критеріїв і показників розвитку комунікативної компетентності вчителів означеного фаху відповідає концептуальним засадам дослідження.

Підрозділ 2.2 містить напрацьовану дисертанткою модель розвитку комунікативної компетентності вчителів-філологів у системі післядипломної освіти. Усі її компоненти систематизовані, логічно взаємопов'язані й складають єдність кількох блоків: цільового, теоретично-методологічного, змістового, організаційно-діяльнісного та результативно-оцінювального. Особливо детально виписані організаційно-педагогічні умови формування комунікативної компетентності вчителів-філологів: 1) організація навчальної взаємодії викладачів закладів ППО, методистів Р(М)МК(Ц) з учителями на діалогічних засадах; 2) системність, цілісність та етапність роботи з розвитку комунікативної компетентності вчителів; 3) створення інформаційно-освітнього середовища в системі післядипломної освіти засобами ІКТ; 4) мережна взаємодія різних рівнів післядипломної освіти.

У третьому розділі здійснено експериментальну перевірку ефективності напрацьованої моделі, досить детально представлено кожен з трьох етапів дослідження – констатувальний, формувальний та контрольний. Аналіз достовірності кінцевих результатів за критерієм згоди χ^2 Пірсона показав, що значення, одержані за кожним критерієм розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей, є вищими від початкового рівня істотності, що свідчить про доцільність подальшого впровадження створеної дисертанткою моделі.

Заслуговують на схвалення чіткі й логічні загальні висновки (с.174-178 роботи), що мають узагальнювальний характер і підсумовують основні результати дослідження.

Хід наукового пошуку наочно ілюструють численні додатки, розміщені на 66 сторінках.

Переконані, що виконана дисертація має суттєве практичне значення. Хочемо як позитив відзначити добру апробацію її основних результатів у напрацьованому авторському спецкурсі «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ППО», створенні інноваційної структури в роботі методичної служби – консультативно-тренінгового центру «Крок», провідним напрямком діяльності якого є проведення тренінгу «Мистецтво педагогічної комунікації». Очевидна наукова цінність напрацьованих Т. М. Дрозд рекомендацій, що можуть використовуватися у вітчизняній освіті.

Поряд з переконливими позитивами опонованої роботи вказуємо на її окремі **недоліки**:

- 1) на нашу думку, аналіз теоретичних і методичних засад досліджуваної проблеми був би більш повним, якби дослідниця при ретроспективному огляді більше уваги приділила досвіду попередників, а саме працям колишнього викладача нашого університету, професора Б. А. Буяльського «Мистецтво усного слова», «Як ми говоримо»; а також кандидатській дисертації Ю. М. Дишлюк «Формування ораторських умінь в учнів 5-8 класів у процесі вивчення зарубіжної літератури». – К., 2002;
- 2) збагатив би дисертацію компаративний аналіз досвіду розв'язання досліджуваної проблеми педагогами інших країн;
- 3) огляд сучасного стану розв'язання досліджуваної проблеми у вітчизняній освіті збагатив би аналіз програми навчального курсу «Риторика вчителя-словесника», підготовленої професором Центральноукраїнського (донедавна Кіровоградського) державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка Г. Д. Клочком;
- 4) у списку використаних джерел зустрічаються деякі хиби щодо дотримання правил бібліографічного опису.

Ми впевнені, що висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну високу оцінку виконаного дослідження. Опонована дисертація характеризується глибиною теоретичного аналізу й вагомістю методичних пропозицій. Це завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових

наукових підходів до професійної освіти. Загалом дисертація Тетяни Михайлівни Дрозд є цікавою, піонерською та самостійною й відповідає усталеним вимогам до наукових досліджень такого типу, її результати достатньо апробовані та оприлюднені в 16 одноосібних публікаціях і численних виступах на науково-практичних конференціях різного рівня. Вони містять основні положення дисертаційного тексту.

Ураховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, а також відповідність поданої роботи вимогам щодо кандидатських досліджень, вважаємо, що дисертація «Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти» сприятиме вдосконаленню професійної підготовки учительських кадрів в Україні, а її автор – Тетяна Михайлівна Дрозд заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики філологічних
дисциплін і стилістики української мови
Вінницького державного педагогічного
університету ім. Михайла Коцюбинського

О. Куцевол

О. М. Куцевол

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук,
старшого викладача кафедри педагогіки та андрагогіки
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
Запорожцевої Юлії Сергіївни
на дисертацію Дрозд Тетяни Михайлівни
«Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних
спеціальностей у системі післядипломної освіти»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти. При обґрунтуванні її актуальності Тетяною Михайлівною дотримано технологію проблемного аналізу, зокрема: зафіксовано відсутність теоретичних засад розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти; наведено докази щодо необхідності постановки та важливості розв'язання існуючої проблеми. Мету дослідження і завдання, що її конкретизують, сформульовано гранично точно в смисловому відношенні. Використані Тетяною Михайлівною форми організації наукового пізнання адекватні суті предмета пошуку та меті дослідження. Предмет дослідження органічно поєднується з проблемою пізнання, є актуальним, новаторським і доступним для вивчення.

Дослідницею забезпечено цілісність педагогічного дослідження. Сформована емпірична база ефективно використана дисертантом у процесі вирішення визначених завдань. Застосування комплексу наукових підходів, які стали надійним засобом збирання й оброблення інформації, забезпечили дисертантці можливість ефективного використання моделі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти на всіх етапах педагогічного експерименту.

Два рівні *новизни*: «вперше теоретично обґрунтовано ...», «набули подальшого розвитку...» відображають якісно нову інформацію про

досліджуваний об'єкт і засвідчують, що дослідницею кваліфіковано розв'язано поставлені завдання, осмислено та підготовлено вичерпну інформацію про можливість практичного використання теоретичного доробку.

Наукове дисертаційне дослідження викладено у вступі, трьох розділах, висновках до кожного з них і загальних висновках.

У *вступі* виконаної роботи представлено методологічні характеристики та відображено апробацію й упровадження її результатів.

У *першому* розділі «Теоретичні основи розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти» проаналізовано наукові підходи та принципи до розвитку комунікативної компетентності зазначеної категорії вчителів у системі післядипломної освіти; здійснено контент-аналіз базових понять дослідження, вказано на їх взаємозумовленість та уточнено їх сутнісні ознаки; відображено взаємозв'язок структурних компонентів з основними змістовими складовими комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей.

Аналіз літературних джерел і результатів наукових пошуків дав можливість дисертантці кваліфіковано використати форми організації наукового пізнання та визначити шляхи вирішення намічених завдань.

У *другому розділі* «Модель та організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти» розглянуто концептуальні засади, зміст і технології розвитку комунікативної компетентності вище зазначеної категорії вчителів; представлено структурні елементи науково обґрунтованої моделі; визначено та детально описано організаційно-педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти. Це дало можливість дисертантці розширити наявні знання про досліджуваний об'єкт, отримати якісно нові та висвітлити проміжні результати формувального експерименту, зокрема, результати упровадження означеної моделі у навчальний процес курсового та

міжкурсового періодів, що сприяло вибору ефективних форм, методів і засобів організації процесу навчання вчителів філологічних спеціальностей та змісту освіти. Також, дисертантом визначено й охарактеризовано критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти.

До переваг цього дослідження можна віднести визначення основних організаційно - педагогічних умов ефективного розвитку педагогів, які не викликають заперечень і їх слід вважати не тільки правильними, але й такими, що відрізняються науковою новизною та цінністю.

У *третьому розділі* «Експериментальна перевірка ефективності моделі розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей» здійснено опис педагогічного експерименту; дано оцінку щодо достовірності отриманих результатів (характеристик і параметрів) та повноти вирішення поставлених задач; визначено, якою мірою результати експериментальних досліджень співвідносяться з теоретичними.

Вагомим здобутком дослідниці є укладений нею спецкурс «Розвиток мовленнєво-комунікативної компетентності педагога в ІІІО» (на прикладі української мови) та розроблений тренінг «Мистецтво педагогічної комунікації», які поряд із дотриманням визначених умов, забезпечують ефективне навчання педагогів у системі післядипломної освіти та орієнтують на розвиток і саморозвиток вчителів філологічних спеціальностей у міжкурсовий період.

Висновки представлено у формі теоретичних положень. Вони відображають достовірні знання, співвіднесені з рівнем опрацювання досліджуваної проблеми, і вміщують оцінку результатів дослідження, які висвітлено дисертантом у фахових і наукових виданнях.

Виконане дослідження має вагоме *прикладне значення*. Отримані результати відкривають нові аспекти досліджуваної проблеми і можуть використовуватися на заняттях у післядипломній освіті, при розробленні підручників, навчально-методичних посібників і дидактичних матеріалів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечено методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; результатами аналізу значного обсягу наукових джерел; застосуванням методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; позитивними даними щодо їх упровадження в практику діяльності вчителів філологічних спеціальностей.

Зміст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертації.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Дрозд Тетяни Михайлівни в цілому, вважаємо за необхідне висловити такі *зауваження та побажання*:

1. Аналіз феноменів «компетентність» і «компетенція», здійснений у першому параграфі першого розділу дисертації, є, як нам здається, надмірно деталізований з огляду на вже існуючу інформацію з тлумачення й вивчення цих понять.

2. У контексті дослідження «Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти», діяльність системи післядипломної освіти також мала б бути об'єктом ґрунтовного теоретичного аналізу, що суттєво підсилило б Ій розділ дисертаційного дослідження (аналіз діяльності означеної системи лише частково висвітлено у змісті дисертації).

3. Параграф 1.1 вміщує три важливі змістові сюжети дисертації:
1) *контент аналіз* деяких основних понять досліджуваної проблеми,
2) *основні змістові складові* комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей та 3) *структуру комунікативної компетентності* вчителів філологічних спеціальностей. На наше переконання, *другу й третю* (або лише *третю*) змістову сюжету варто було б перенести у ІІ розділ дисертації для підсилення теоретичної складової дослідження.

4. На сторінці 137 параграфу. 3.1 достатньо стисло представлено схему організації експериментального дослідження. На нашу думку, доречним було б розширити зміст даної таблиці, додавши графи «методи дослідження» та

«описано у параграфі». Таким чином за рахунок наповнення змісту таблиці скорочується надмірний опис самої програми.

Етапи	Зміст	Методи дослідження	Описано у параграфі

У контексті заявленого вважаємо за доцільне наголосити на тому, що ці зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, яке є результатом успішного здійснення дисертанткою цілісного наукового аналізу проблеми розвитку комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти та раціонального поєднання результатів педагогічної теорії і практики.

Отже, все означене вище дозволяє стверджувати, що дисертація Дрозд Тетяни Михайлівни «Розвиток комунікативної компетентності вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної освіти» за актуальністю, змістом, обсягом, якістю оформлення, повнотою викладу та новизною основних результатів задовольняє вимогам Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України, що висуваються до кандидатських дисертацій, а його автор, досягнувши необхідного рівня наукової кваліфікації, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

Запорожцева Ю.С.,
к. пед. н., ст. викладач кафедри
педагогіки та андрагогіки
Комунальний заклад
«Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради

Юліана Запорожцева

Юліана Запорожцева, Ю.С.